

Obnova krás staré Prahy

ZDISLAV BUŘÍVAL

Rok 1966 byl pro pracovníky Pražského střediska státní památkové péče a ochrany přírody rokem rušné a čínorodé práce. Milovníky Prahy vzrušovaly v tomto roce události, které se úzce dotýkaly zájmů nejen historické Prahy, ale i její nové výstavby. Vrcholily přípravy k velkorysému řešení vážných problémů pražské hromadné dopravy. Nejednou se ozvaly závažné hlasy veřejnosti i některých odborníků, které varovaly před úmyslem vést trasu budoucí podzemní dráhy pod historickým jádrem města. Proto z podnětu městských orgánů bylo vyvoláno nové oponentní řízení k celkovému návrhu projektu městské hromadné dopravy. Úkolu se ujala Státní komise pro techniku a k posouzení dosud vypracovaných návrhů byli do oponentní rady povoláni další odborníci i zahraniční experti. V souvislosti s komplexním řešením pražské dopravy byla také vyhlášena omezená soutěž na řešení jižního a severního vyústění Malostranského tunelu, budoucí levobřežní komunikace. Malostranský břeh historického jádra Prahy představuje jeden z nejvážnějších urbanistických problémů. Trasa tunelu se dotýká vysoce náročného a hodnotného památkového prostředí Malé Strany, které se výrazně uplatňuje v pražském panorámatu. Z těchto důvodů je nutné chránit v maximální míře památkové bohatství v této části města a přírodní charakter vltavského břehu, dokládající nejstarší formy spojení města s řekou.

V uplynulém roce byly rovněž vyhlášeny výsledky soutěže na rekonstrukci Chotkovy silnice. Památkové orgány vypracovaly k této soutěži svá stanoviska, v nichž žádaly zejména respektování zástavby ulice Pod Bruskou a citlivé řešení malostranské části městské rezervace. Při této příležitosti byla provedena demolice známého Rožánkova domu v ohbí Chotkovy silnice, postaveného koncem 19. století.

Národní výbor hlavního města Prahy za podpory vlády republiky uvolnil další vysoké částky na likvidaci havarijního stavu historických fasád a také ostatní uživatelé a správci památkových objektů si zajistili u pražských i mimopražských stavebních podniků celkovou kapacitu ve výši Kčs 75 000 000 na generální opravy a rekonstrukce památkových objektů. Také v uplynulém roce pokračovaly velkorysé úpravy celého komplexu budov Pražského hradu.

V několika částech Prahy se rozvíjela výstavba obytných sídlišť, skladových prostor a továrních objektů zvláště pak na severu, kde započala růst moderní zástavba takzvaného severního města.

Na všech akcích provádělo Pražské středisko státní památkové péče a ochrany přírody státní dozor podle zákona č. 22/58 Sb. o kulturních památkách nebo podle zákona č. 40/56 Sb. o státní ochraně přírody. Zvláště výrazný byl v uplynulém roce výkon státního dozoru nad památkovým bohatstvím Prahy a další prohloubené poznávání jeho hodnot. Tuto činnost, která se ve srovnání s rokem 1964 téměř ztrojnásobila, je

možno rozdělit do tří hlavních skupin. Především se prováděl výkon státního dozoru nad stavebními akcemi rekonstrukcí, generálních oprav a úprav památkových objektů v historickém jádru Prahy i v jejích okrajových oblastech. Dále bylo třeba zajišťovat, pokud síly stačily, dohled na opravy fasád, střech a okapů nemovitých kulturních památek, které byly opravovány v rámci akce Obnova Prahy 1966. V této souvislosti lze říci, že šlo celkem o více než 160 závažnějších akcí, nehledě k drobným zásahům do památkových objektů, k nimž se Pražské středisko vyjadřovalo a vydávalo své pokyny. Zejména sledování rozsáhlejších stavebních akcí přispělo k novým poznatkům o dávné minulosti Prahy. Z nejvýznamnějších akcí tohoto druhu je třeba uvést přípravu na zahájení prací investičního charakteru v Anežském klášteře, určeném pro instalaci středověkých sbírek Národní galerie. Výzkum prováděný Archeologickým ústavem ČSAV odhalil v jihozápadní oblasti kláštera systém středověkého zdiva, který bude třeba posoudit z hlediska památkové péče, neboť jeho nález ovlivňuje projekt. Z dalších nálezů je pozoruhodné zjištění pecí na tavení železa v prostoru před kostelem sv. Františka. Při výměně rozrušených kamenických detailů v kostele sv. Anny na Anenském náměstí, který až donedávna sloužil jako skladištní prostor tiskárny, ukázaly sondy pod omítkami zbytky rozsáhlejšího cyklu středověkých nástěnných maleb i fragmenty mladší malířské výzdoby, z nichž zvláště pozoruhodný je zlomek staropražské veduty, zachycující oblast kolem staroměstského předměstí Karlova mostu.

Na Karlově mostě začaly probíhat práce spojené s jeho generální opravou a bylo přikročeno i k rozsáhlejšímu sondážnímu pracem, které odhalily další nové poznatky o Karlově mostě. Ukázalo se, že původní vozovka Karlova mostu byla mnohem níže, nežli je dnes. K jejímu zvýšení došlo pravděpodobně při uskutečňování jeho barokní výzdoby alejí soch.

Z dalších významnějších akcí je třeba se zmínit o započetí prací, které mají dát Emauzům a okolní části Nového Města znovu dominantu, jež bude výrazem podílu moderního architekta. Beuronské západní věže Emauzského kostela jsou nahrazovány průbojným architektonickým dílem architekta F. M. Černého.

V roce 1966 byly dokončovány i některé další stavební akce na významných pražských památkách, které s ohledem na jejich rozsah probíhaly několik let a zčásti ještě přejdou do roku příštího. Monumentální pletivo trubkového lešení obemykající kostel sv. Mikuláše na Malé Straně se v roce 1966 zmenšilo na plochu západního průčelí kostela, takže četní návštěvníci Prahy mohli vychutnávat působení kopule i zvonice Mikulášského kostela, zejména z míst skýtajících světoznámé panoramatické pohledy. I když předbíháme další kapitolu činnosti Pražského střediska, je třeba již na tomto místě poznamenat, že Pražské středisko spolu s Útvarem hlavního architekta města a ještě s dalšími institucemi usilovně bojovalo o ochranu těchto panoramatických pohledů, jimž hrozilo znehodnocení vybudováním televizní věže na Petříně, která svou výškou 180 m a objemem by znamenala úplnou zkázu světoznámých pohledů na Pražský hrad. Jde o striktní ochranu tohoto panorámatu, jehož ideové hodnoty je možno vypočítat od architektonických a urbanistických vztahů až k citovým hodnotám, symbolu domova a politickým hodnotám československé státnosti. Proto nebylo možno jinak než tyto návrhy jednoznačně odmítnout.

Pražské středisko dozorovalo též na dokončovací práce směřující k rehabilitaci celé řady

domů, zachráněných před zkázou. Je třeba uvést z těchto akcí aspoň dům čp. 77/III, U Lužického semináře, jehož interiéry skrývaly několik malovaných trámových stropů, které byly zjištěny i v domech čp. 593 a 594/I v Celetné ulici, jež byly rekonstruovány pro ředitelství Státního ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů. Podobná výzdoba byla zjištěna v domě čp. 275/III v Mostecké ulici. Probíhaly také kamenické práce na votivním kostelíku sv. Rocha na Strahově. Tento kostelík po dokončené rekonstrukci bude patřit k nejkřehčím a nejpůvabnějším stavbám počátku 17. stol., které Praha má. Probíhaly též závěrečné práce na domě čp. 616 v Dlouhé třídě, který je rekonstruován pro nakladatelství Orbis. Konečně byly také započaty práce na ohrazení Malostranského hřbitova. O tragické devastaci tohoto památníku našeho národního obrození se ještě zmíním v dalších odstavcích.

Z oblasti restaurátorských prací bylo nejzávažnější akcí v uplynulém roce restaurování interiérů kostela sv. Tomáše na Malé Straně, a to v celém komplexu. Dokončovala se obnova freskové výzdoby V. V. Reinera, a to v presbytáři a v kopuli kostela. Zatímco 6 klenebních polí v hlavní lodi bylo dokončeno v minulém roce, soustředila se pozornost na onu část výzdoby, již V. V. Reiner vytvořil v r. 1730. Dokončeny jsou malby na všech klenebních polích presbytáře a v závěru je obnova výzdoby kopule. Na jaře se přikročilo k restaurování veškerého mobiliáře, tj. oltářních architektur, sochařské výzdoby a závěsných obrazů — oltářních obrazů, které vytvořili nejznámější umělci baroka. Tak například se restauruje oltářní obraz Sprangrův, dva Škrétovy obrazy, oltářní obrazy J. J. Stevense ze Steinfelsu, sochy Ferdinanda Maximiliána Brokoffa, Jana Antonína Quitainera, Jana Oldřicha Mayera, Weisse a dalších. V minulém a tomto století byla polychromie oltářních architektur a sochařské výzdoby několikrát přemalována, takže před restaurováním neodpovídá vzhled soch jejich původnímu stavu. Řezba byla zalita nánosy barev, jež zakryly původní tónování a mramorování. Došlo k tak zásadním změnám, že například Brokoffovy postříbřené sochy byly v 19. století přezlaceny, oltářní architektury v pastelových barvách dostaly hnědé nátěry či původně nepolychromované plastiky byly přetřeny.

Další důležitou restaurátorskou akcí je obnova sochařské výzdoby Karlova mostu, k níž přistoupila Galerie hlavního města Prahy. Již první zásahy, například u sochy sv. Kajetána od Ferdinanda Maximiliána Brokoffa ukázaly havarijnost jednotlivých plastik. Tak například pylon uvedené sochy byl před zřícením. U tří sousoší bude nutno přistoupit k rekonstrukci a originály uložit v lapidáriu Muzea hlavního města Prahy.

V uplynulém roce se započalo s další etapou obnovy zámku Trója, kde byly osazeny jednak restaurované vázy, jednak kopie oněch váz, které byly v minulosti zničeny. Dále byla zahájena obnova sochařské výzdoby schodiště tohoto zámku, kterou vytvořili bratři Heermannové.

Z dalších církevních objektů, u nichž se přistoupilo k záchraně, nutno uvést například restaurování sochařské výzdoby Preissovy na průčelí kostela sv. Voršily. Na jednom ze soklů uvedených soch se našla signatura G. K. takže se můžeme domnívat, že tuto sochu vytvořil učitel Preissův Jeroným (Geronym) Kohl. Dalším objevem byla signatura na závěsném obraze z kostela sv. Františka u křižovníků, která přesně určuje, že toto dílo provedl Karel Škréta. Byla obnovena fasáda kostela sv. Vojtěcha na Novém Městě

pražském a započato s velkorysou záchranou interiéru a exteriéru kostela Panny Marie na Karlově. Tyto práce si vyžádají ještě asi jeden a půl roku.

Z dalších staveb, kde zasáhli restaurátoři, je třeba se zmínit například o obnově Alšových maleb na průčelí takzvaného Wiehlova domu na Václavském náměstí, kde pražské povětrnostní podmínky narušily exteriér natolik, že se muselo již po deseti letech přistoupit k jejich znovuzáchraně.

Z drobnějších akcí je třeba uvést restaurování pozdně renesančních malovaných záklopových stropů v domě U červeného orla v Celetné ulici, při první etapě restaurování záklopových stropů v objektu čp. 275 a 77 na Malé Straně, restaurování sochařské výzdoby na průčelí paláce Nosticova a Kinských. Za závažnou zmínku stojí i obnova hlavního průčelí kostela sv. Mikuláše na Malé Straně, jež bude pokračovat i v roce 1967.

V uplynulém roce se nepodařilo splnit vše, co bylo naplánováno. Stavební výroba nestačila na všechny své úkoly, takže některé byly převedeny na příští rok. Tak například s obnovou staroměstského chrámu sv. Mikuláše se má započít v jarních měsících roku 1967. V téže době se začne i se záchranou a restaurováním průčelí kostela sv. Havla, Panny Marie na Strahově, sv. Salvátora v Dušní ulici, s dokončováním obnovy průčelí kostela sv. Jiljí a sv. Mikuláše na Malé Straně, bude pokračovat záchrana kostela sv. Františka u křižovníků atd. Pro zajímavost je třeba uvést, že družstvo Štuko v uplynulém roce provedlo pouze na církevních objektech práce v hodnotě 1 200 000 Kčs, restaurátorské práce na církevních objektech přesáhly 2 milióny Kčs a v celkové hodnotě 4 a půl miliónu Kčs. S velkými položkami se počítá i pro rok příští.

K rozsáhlé činnosti Pražského střediska je třeba připočíst i péči a sledování urbanistických záměrů. Z těch nejvýznamnějších to byla již zmíněná soutěž na rekonstrukci Chotkovy silnice, na Malostranský tunel s urbanistickými důsledky na Klárově a na předmostí mostu 1. Máje. Památkoví pracovníci se účastnili jednání o studiích Domu techniky ve Spálené ulici. Tuto ulici je třeba chránit z hlediska jejího historickourbanistického významu.

Pražské středisko se vyjadřovalo k problémům nové zástavby na nároží Karlova náměstí a Moráně a zasahovalo do soutěžních podmínek k soutěži na výstavbu Interhotelu na předmostí Švermova mostu a k soutěži na náměstí Republiky. Posuzovalo studie na novou zástavbu na nároží Národní třídy a Mikulandské ulice, řešení obchodní sítě na Můstku, v Melantrichově ulici, v Celetné ulici, v Mostecké a v Karlově ulici. Velmi podrobně byla také projednávána otázka využití parteru i některých jiných částí památkových objektů v oblasti národní kulturní památky Staroměstské náměstí.

Jestliže jsem se zmínil o Staroměstském náměstí, je třeba patřičně zdůraznit vysokou hodnotu západní fasády domu U zvonu čp. 605/I na Staroměstském náměstí, jejíž náročnost a subtilní krása z opuky tesaných, kdysi pestře polychromových architektonických článků se objevila téměř v celé šíři až po velkém plošném průzkumu. Bylo třeba překonat mnoho obtíží. Skupina odborných pracovníků Pražského střediska, památkoví architekti a umělečtí historikové brigádně nahradili chybějící pracovní síly zednické profese a přispěli svým nadšeným úsilím k odkrytí značných ploch omítek, zastírajících náročnou kompozici gotického průčelí, kdysi zdobeného i soškami. Jak velké nadšení pracovníků Pražského střediska to bylo, dokládá skutečnost, že snímání omítek se

účastnily i ženy. Domem U zvonu se dostáváme do oblasti projekční přípravy akcí na pražských památkách. Za všechny je třeba uvést jako příklad konzultace a sledování projekčních prací věnovaných Kaiserštejnskému paláci čp. 37/III na Malostranském náměstí, Martinickému paláci čp. 67/IV na Hradčanech, bloku domů mezi ulicí Melantrichovou, Havelskou, Michalskou, studii k využití Týnského dvora pro hotelové účely. U této akce bylo třeba se snažit o neustálé vyrovnávání protichůdných požadavků vyvolávaných provozem navrhovaného využití s vysokou památkovou hodnotou, spočívající též ve vnitřní dispozici jednotlivých objektů. Pražské středisko konzultovalo též studie k investičnímu úkolu na vybudování dětských jeslí v areálu čp. 784/I, o jehož významu pojednává zvláštní stať.

Smutnou kapitolou pro pracovníky památkové péče je vyřizování žádostí o upuštění od památkové ochrany některých objektů. V roce 1966 bylo projednáno celkem 7 žádostí, z čehož tři byly památkovými orgány zamítnuty. Pražské středisko musilo mnohdy bojovně chránit památkové bohatství Prahy proti ostatním zájmům, které si život v hlavním městě snaží vynucovat. Hlavní zásadou, kterou se přitom Pražské středisko jako odborné pracoviště kulturní a školské komise Národního výboru hlavního města Prahy řídilo, byla *ochrana především významného souboru architektonických památek* historického jádra Prahy, jehož prohlášení za městskou rezervaci se již dlouho připravuje. Další zásadou pak byla ochrana oblasti Nového Města pražského, tj. části historického jádra, vymezené barokními hradbami. Nejde tudíž jen o ojediněle rozptýlené objekty, ale i o půdorysnou síť města, založeného v polovině 14. století, které až dodnes odráží v sobě stopy ještě staršího urbanistického vývoje. Proto památková péče bojuje například za ochranu Klimentského mikroareálu, přičemž samozřejmě chrání i zachování Michalovicova mlýna s Navrátilovým uměleckým dílem. Proto se snaží chránit domy na nároží Poříče a Havlíčkovy ulice, některé domy ve Spálené ulici, na jejíž středověké trase a dochované výšce zástavby trvá proto, aby chránilo nástup do staroměstské části budoucí rezervace.

Zkušenosti z činnosti Pražského střediska státní památkové péče a ochrany přírody v roce 1966 vedou k závěru, že i v roce 1967 bude Pražské středisko stát v oblasti péče o kulturní památky před závažnými úkoly ještě většího rozsahu. To naznačují již předběžně úvahy, které vedou odborní pracovníci Střediska v souvislosti s dlouhodobým výhledem rozvoje města v rámci takzvaných generelů. Je totiž bezpodmínečně nutné, aby byl položen ještě větší důraz na zajišťování technického stavu objektů, jejich řádnou údržbou a generálními opravami, ale současně aby se již přistoupilo k rozsáhlejší regeneračním akcím. Do značné hloubky jsou již vytvořeny předpoklady k uskutečnění regenerace bloku vymezeného ulicemi Havelskou, Michalskou a Melantrichovou a areálu východně od Staroměstského náměstí včetně Týnského dvora. Proto Pražské středisko i v r. 1967 počítá s dalším zintenzivňováním své práce po všech stránkách.

K novým a neobyčejně citlivým úkolům přibýly Pražskému středisku v uplynulém roce nové boje a starosti se zabezpečováním státní památkové péče při budování podpovrchových tratí městské hromadné dopravy a automobilových tunelů. Uvedené úkoly zajišťovalo v Pražském středisku nově zřízené stavebně-archeologické oddělení. Zahájené přípravné práce nebyly jednoduché a snadné. Soustředily se především na předběžné studium historických pramenů dotčených tras a objektů, na posouzení řady

V malostranských zahradách

(Snímky Josef Ehm)

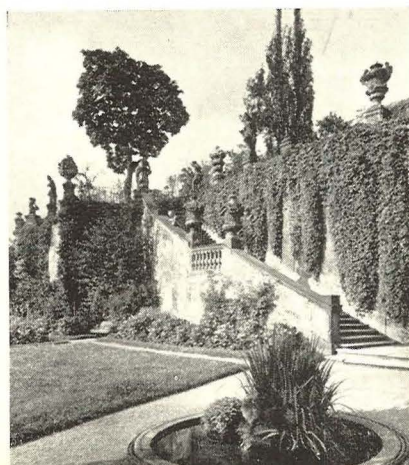

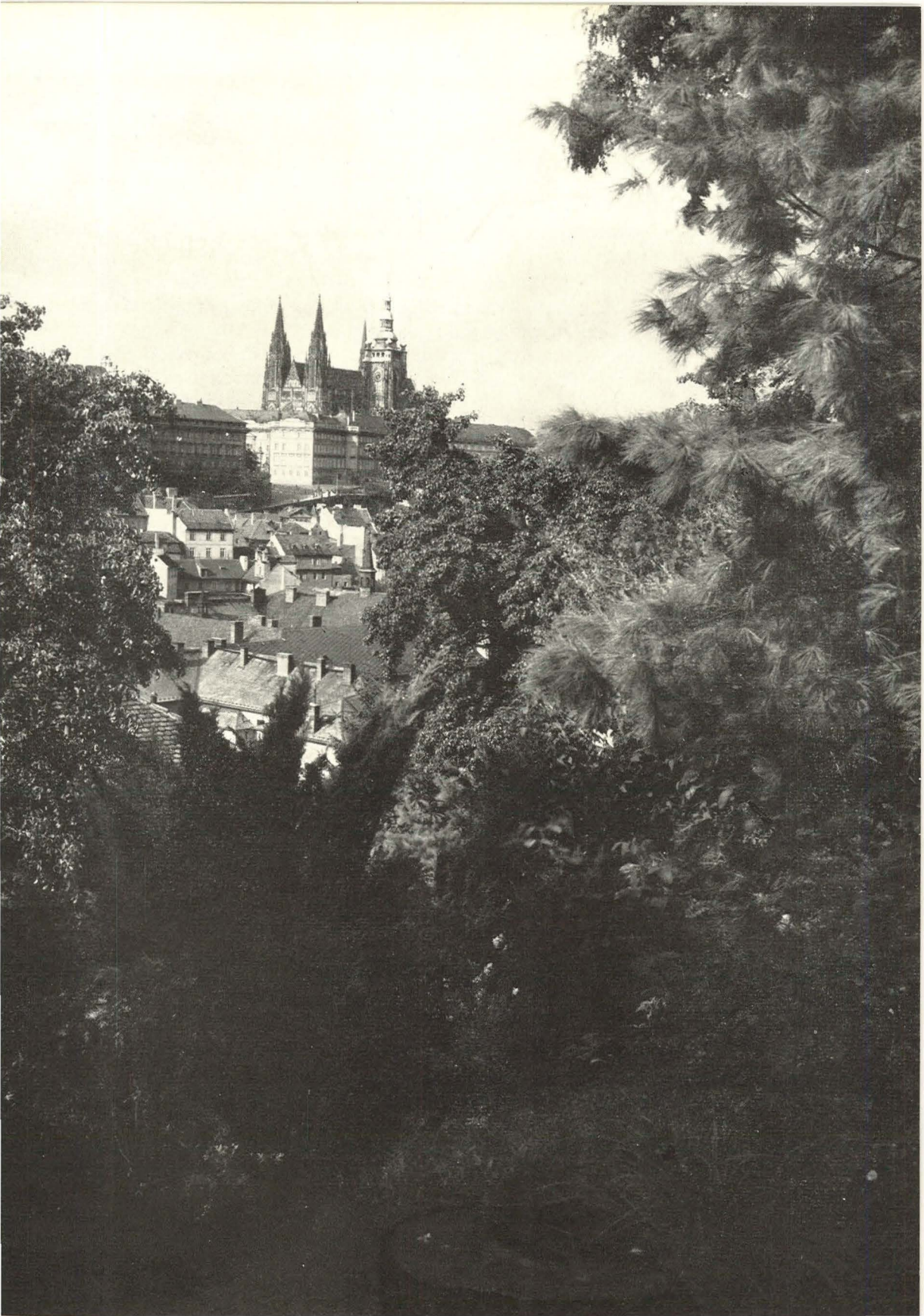
Zahradní brána Lobkovické zahrady

V zahradě ve Vlašské ulici ►

Strahovská zahrada

Ve Vrtbovské zahradě

studií a vyjadřování se k investičním úkolům výstavby jednotlivých úseků městské hromadné dopravy a přeložek inženýrských sítí. V říjnu předložil Investor dopravních a inženýrských staveb Pražskému středisku k vyjádření investiční úkol takzvané stavby „b“ II. úseku (tunelová trasa Hlavní nádraží a Kaprova ulice). V obsáhlých připomínkách, které byly shrnuty do 10 bodů, bylo Pražským střediskem zejména požadováno aby objekty chráněné podle zákona č. 22/58 Sb. dotčené stavbou a provozem byly zajištěny tak, aby neutrpěla jejich památková podstata. Požadovali jsme například, aby projekt na zajištění těchto objektů *prokázal, a to ještě před schvalovacím řízením úvodního projektu* stavby „b“ II. úseku, že objekty lze zajistit podle požadavků orgánů státní památkové péče. V této lhůtě bude nutné, aby bylo odevzdáno orgánům státní památkové péče závazné prohlášení investora, že zajištění výstavby lze podle projektu realizovat bez podstatných změn, které by narušily nebo ohrozily památkovou podstatu objektů. Prohlášení bude investorem formulováno tak, aby bylo možno v případě nesplnění požadavků památkové péče provést právní postih proti osobě viníka.

V závěru tohoto vyjádření Pražské středisko trvalo na splnění všech svých požadavků a na plnění usnesení rady Národního výboru hlavního města Prahy č. 51 z 2. března 1965. Dále byli investor a projektant upozorněni na to, pokud by byli toho názoru, že nebude lze plnit naznačené požadavky, například plné zabezpečení objektů, zvláště podcházení, že bude nutno volit jinou trasu průchodu Starým Městem nebo *bezpečnou hloubku tunelu*, aby výstavba a život v rezervaci nebyly ohroženy. Tyto požadavky byly mimo jiné již předtím tlumočeny i předsedovi Státní komise pro techniku dne 19. srpna 1966 jako podklad pro jednání oponentní rady.

V dotčených trasách podzemní dráhy byly v úzké spolupráci s Archeologickým ústavem ČSAV zahájeny další výzkumné a průzkumné práce. Pražské středisko provedlo výzkum v domě čp. 553/I na počátku Celetné ulice a Staroměstského náměstí a ve dvoře zbořeného domu čp. 880/II v Nekázance. V objektu čp. 553/I prokázal výzkum sklepů pod celým domem při ulici a v západním dvorním křídle, že tyto sklepy byly stavěny postupně asi od konce 12. století až do poloviny 15. století. První fáze stavby z románských kvádrů byla usazena na únosnou šterkopískovou terasu. Půdorys první fáze nelze prokazatelně vynést. Ve druhé fázi někdy v první polovině 13. století byl objekt obohacen o velkou kamennou čtvercovou místnost překlenutou mohutnou valenou klenbou. Objekt stál uprostřed velké dvorcové parcely, do které pak postupně během roků byly vestavovány namísto dřevěných domů kamenná stavení. Nejdříve byl postaven v západním dvorním křídle věžový dům, z něhož se zachoval sklep s typickými hrotitými vstupními portály. Nejmhutnější sklep v domě čp. 553 pochází asi z druhé poloviny 15. století, ovšem se známkami staršího zdiva v substrukcích.

Z architektonických detailů byly probourány a zajištěny gotické portály vedoucí z prostoru románského sklepa do pozdně gotického podzemí. Od stavební sutě byly vyčištěny prostory mezi románskou jižní komorou a východní podélnou kvádrkovou místností. Přitom bylo zjištěno, že jednotlivé partie základového zdiva byly ukládány vždy na povrch únosných šterkopísků. Gotické a pozdně gotické sklepy byly pak propávány do této šterkopískové terasy, aby byla získána potřebná hloubka všech těchto sklepů, sloužících jako skladiště zboží a zásob potravin. Výsledkem tohoto na-

růstání podzemních prostor je nestejná úroveň jejich podlah, podezdívání starších sklepů na úroveň novějších hlubších podzemních prostor a dokonce i staticky velmi dobře provedené podezdívání zdiva starších sklepů a okolního terénu. U příležitosti výzkumu zazdili a opravili pracovníci Střediska některé drobné statické poruchy. Při stavebně archeologickém výzkumu působili i projektanti z Pražského projektového ústavu, takže byl dům posouzen i po stránce statické jako případná příprava pro projekt na podechycení objektu. Výzkum ukázal, že dům jest staticky ve výborném stavu a že nelze obětovat z jeho podzemí i nadzemí více než bylo stanoveno v první fázi studie průchodu tunelu pod tímto objektem. V žádném případě nelze obětovat části pozdně gotického sklepa a přilehlých prostor, jak se navrhovalo ve výkresové dokumentaci, přiložené k investičnímu úkolu výstavby podzemní dráhy v trase Kaprova ulice — Muzeum.

Zjišťovací výzkum v domě čp. 880/II v Nekázance prokázal osídlení od rozhraní 14.—15. století (do podloží zahloubená jáma obsahovala keramické zlomky oné doby). Celkový počet nálezů ukazoval na poměrně slabé osídlení, proto bylo od rozšíření zjišťovacího výzkumu upuštěno.

Velkou pozornost věnovalo Pražské středisko i námětům na vedení podpovrchových tras městské hromadné dopravy historickým jádrem města. Zvláště pozorně byly studovány náměty Klubu za starou Prahu. Bylo dosaženo toho, že kompetentní orgány tyto návrhy posuzovaly a předložily je rovněž zvláštní komisi odborníků Státní komise pro techniku.

Pečlivě byl studován a posléze doporučen k posouzení i pozoruhodný zlepšovací návrh inž. dr. Alfréda Dratvy na vybudování stanice podzemní dráhy „Národní muzeum“ bez rozebrání muzejní rampy. V oficiálním řízení o osudu rampy vynutilo si Středisko i případné rozebírání rampy při vhodném počasí, nikoliv v zimě, a požadovalo, aby uložené materiály a plastiky byly zajištěny tak, aby nic nebylo narušeno počasím nebo zlou rukou či nedbalostí.

Všechny přípravné práce při zabezpečování zájmů státní památkové péče sledovala koordinační komise ustavená podle usnesení rady NVP č. 51 z r. 1965.

V roce 1966 pokračoval výzkum v presbyteriu kostela sv. Markéty v Břevnově. Byla přezkoumána předrománská krypta uvnitř svého, až překvapivě zachovaného prostoru. Ukázalo se, že tato naše nejstarší krypta kostela prvního mužského kláštera benediktinů má dosud u nás nezvyklý vnitřní půdorys. Pochází asi z nejstarší fáze výstavby kláštera na konci 10. století. Další fáze výstavby z první poloviny 11. století zanechala v kryptě velmi hodnotné svědectví o vyspělosti našeho stavitelství té doby.

Stavebně-archeologické oddělení Pražského střediska provedlo i zdařilý záchranný výzkum při výkopu jámy pro uložení cisteren na naftu před palácem francouzského velvyslanectví na Velkopřevorském náměstí na Malé Straně. Ukázalo se, že při severní stěně budovy, která je v jádru starou hradbou levobřežního podhradí, byla přistavena vápenka. Bohatý střepový materiál datuje toto dílo zřejmě do doby výstavby sousední johanitské komendy.

V roce 1966 byla plně dokončena rehabilitace sklepů v domě čp. 222/I se zavedením elektrického osvětlení. Tato jedinečná památka, šlechtický románský palác z doby kolem r. 1200, je upravován jako expoziční památka románského profánního stavitel-

Prašná brána

(Snímky J. Janatková)

Staré Město z ochozu Prašné brány

Prašná brána z Celetné ulice ►

Vlajkonoš

*Socha psa —
z plastické výzdoby Prašné brány*

*Matěj Rejsek,
stavitel Prašné brány*

ství v Praze. V roce 1966 pokračovaly i stavební práce v přízemí objektu, kde podstatné archeologické zbytky určují podobu prvního patra románského paláce. I zde bylo zavedeno definitivní elektrické osvětlení.

V jarních měsících pokračoval průzkum *podzemních chodeb pod Prosekem*. Výsledky výzkumu byly publikovány v denním i odborném tisku. V další práci nebylo možno pokračovat, protože se chodby propadají a provádějící podnik zakázal přístup.

Prozkoumaná část chodeb byla vyhloubena v pískovcových skalách mezi Prosekem a Střížkovem. Nepřehledný labyrint úzkých chodeb mnohakilometrové délky se zdá pro svou nepřehlednost být kdysi vybudovaným úkrytem. Přesnější datování výzkum nedovolil. Pouze hypoteticky můžeme klást vznik těchto chodeb do souvislosti s kačířským protestantským hnutím na konci 17. stol., doloženým v území chodeb psanými prameny.

Pracovníci archeologického oddělení se též účastnili a prováděli archeologický dohled při výkopech v Ostrovní ulici, kde na rohu této ulice a ulice Pštrosovy byly objeveny podzemní zděné prostory, pravděpodobně sklepy zbořených domů na místě dnešní školy a v prostoru ulice Myslíkovy, kde podle předběžných zjištění jde snad o sklepy či přízemí objektů snad z minulého století.

V oblasti státní ochrany přírody pokládalo Pražské středisko za jeden z hlavních úkolů dokončení přípravy podkladů pro vyhlášení třiceti chráněných území a chráněných přírodních výtvorů v Praze. Tyto plochy byly vybrány na základě ochrannářského mapování a namátkových průzkumů flóry a fauny v minulých letech. Po zjištění rozsahu hodnotných ploch terénu byly tyto údaje přeneseny do map. Mimo vlastní chráněné plochy byla tam, kde se to jeví nutné, stanoveny i příslušná ochranná pásma vzhledem k převládajícím větrům, především na západní a severozápadní straně, aby vlastní chráněná plocha nebyla poškozována vlivy ze sousedství. Tyto přípravné práce jsou v zásadě hotovy, návrhy byly již projednány a odsouhlaseny i s oddělením ochrany přírody Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody a byla již zahájena i poslední fáze nesmírně obtížná a časově náročná, jednání s majiteli a uživateli pozemků a projednání s příslušnými složkami státní správy.

Původně měly být tyto práce již v roce 1966 ukončeny, ale nastaly nepředvídané komplikace tím, že k Praze byly nově připojeny některé části sousedních katastrů ze Středočeského kraje a bylo provedeno geodetické přepracování dosavadních parcel a do ukončení těchto prací nebylo možno získat potřebné mapové podklady.

Celkové dořešení chráněných ploch v Praze na úrovni Národního výboru hlavního města Prahy má být dokončeno do konce I. čtvrtletí 1967. Celkem se jedná o pět státních přírodních rezervací (z toho dvě z části na území Středočeského kraje), třináct chráněných nálezišť a dvanáct chráněných přírodních výtvorů, tedy celkem i s již vyhlášenou Divokou Šárkou třicetjedno území. Pokud by ještě mohly přicházet v úvahu některé přírodní objekty k vyhlášení ochrany podle zák. č. 40/56 Sb., pak již pouze v kategoriích chráněný přírodní výtvor nebo park chráněný státem. Jiné větší plochy hodnotné z přírodního hlediska již v Praze prostě nejsou.

Průzkum takzvané inventarizační, hlavně drobné zvířeny, a také botanický, prováděný podle plánu na plochách navržených k ochraně v roce 1966, byl pro krajně nepříznivé

počasí prováděn pouze zčásti, přinesl však přesto i některá překvapující zjištění. Je to například neobyčejně bohaté a přitom jen asi dvacet m² velké dosud neznámé naleziště chráněného koniklece i některých vzácných druhů teplomilného hmyzu. Vůbec všechna pražská území jsou význačná především prvky teplomilnými, jižními a jihovýchodními takzvanými stepními.

V takzvané Trojské kotlině a kolem ní bylo v roce 1966 dost ochránářského ruchu. Přípravovaná výstavba bohnické části Severního města se dostala do určité kolize s rezervováním plochy pro vybudování ústřední botanické zahrady města Prahy v Tróji a částečně a nepřímě i s návrhy chráněných území. Po vyjasnění situace mezi všemi zúčastněnými složkami byl původní jinak velmi kvalitní projekt (vyhrál v soutěži první cenu) přepracován, a zdá se, že to bylo jen k prospěchu věci. Nový projekt nejen plně respektuje potřeby botanické zahrady, ale i přírodní hodnotu krajiny, lépe na ni navazuje a navíc přináší řadu nových prvků. Je to zároveň doklad toho, že často zdánlivě brzdící názory ochránářů nebývají v zásadním rozporu se snahou po pokroku a nové výstavbě.

Dost rušno bylo také kolem Prokopského údolí. Zde byl Útvarem hlavního architekta města Prahy akceptován návrh aktivisty — zpravodaje státní ochrany přírody dr. Z. Eberla na vybudování přírodního parku v Prokopském údolí s výběžky i do Středočeského kraje. V rámci tohoto návrhu jsou samozřejmě zakotvena a plně respektována všechna území, která jsou zahrnuta v návrhu státní přírodní rezervace Prokopské údolí. Areál rezervace by zůstal nedotčen, ale navíc by bylo přirozeným způsobem upraveno celé přilehlé okolí, byly by z něho postupně odstraněny rušivé zásahy a stavby včetně průmyslových, pokud možno velmi omezena až úplně vyloučena automobilová průjezdní doprava atd. Samozřejmě je zde vyloučena, jako ostatně na celém území Prahy, výstavba rekreačních chat. Ale v tom je jablko sváru. Zákaz výstavby chat platí v Praze, ale nikoliv v sousedství. A od Řeporyjí byl ku Praze v minulém roce přičleněn areál Nové Vsi, kde ještě v rámci kraje vznikl zárodek chatové a zahrádkové kolonie, pohledově i celkově značně rušivý, který i dnes přes všechna opatření má stále tendenci růst dál. Zatím byla vyhlášena nad celým územím Prokopského údolí stavební uzávěra a odbor výstavby ONV v Praze 5 i profesionální a dobrovolní pracovníci ochrany přírody se snaží území jako celek uchovat před další devastací. Jinak by při plné realizaci přírodního parku mohl zde být podle návrhu vytvořen velmi efektní a přírodně neobyčejně bohatý areál pro klidnou krátkodobou rekreaci, jakým se málokteré velkoměsto může pochlubit.

Pokud jde o ochranu životního prostředí a zeleně vůbec, podíleli se ochránáři Střediska především na účasti i při vyjadřování na různých komisích a jednáních, jichž absolvovali celkem 250. Pokud se týká takzvané historické zeleně, tj. historických parků, zahrad a pod., byla hlavní pozornost věnována dvěma úsekům. Jednak jsou to Vrchlického a Čelakovského sady, kde v rámci tras podpovrchové dráhy budou oba cenné historické parky značně narušeny; zde je nutno alespoň chránit a zachránit vše, co je jen trochu možné. Přitom byla věnována pozornost možnostem rekonstrukce některých historických parků, jejichž dnešní stav je velmi špatný. Určitého pokroku se podařilo dosáhnout u barokní klášterní zahrady v Břevnově a u anglického zámeckého parku v Krči, kde byly zpracovány projekty na sadovou rekonstrukci s přihlédnu-

tím ke stávajícím hodnotám. Realizace těchto rekonstrukcí bude ovšem nutně dlouhodobá, je zde možno postupovat po etapách, aby nemusila být zbytečně kácena dosavadní hodnotná zeleň, byť slohově nevhodná. Pro dalších pět historických parků byly zpracovány plány stávajícího stavu.

V tomto roce nemohla být bohužel věnována dostatečná pozornost i speciálním vědeckým problémům, například komplexnímu zpracovávání dosavadních výsledků průzkumů drobné zvířeny apod. Stále rostoucí výstavba a přestavba města, řady různých rekonstrukcí zařízení a z toho plynoucí nutnost jejich posuzování a usměrňování z hlediska ochrany přírody a přírodního i životního prostředí odčerpává stále více času odborných pracovníků — dnes již kolem 75 %. Je tedy tato zdánlivě průběžná činnost s nenápadnými výsledky, o nichž veřejnost často nic neví, vlastně jedním z hlavních a časově vůbec nejnáročnějším úkolem oddělení ochrany přírody, jehož plnění je stejně důležité jako péče o chráněná území. Vždyť například nejvíce stromů bylo a je ničeno ne proto, že by to výstavba nutně vyžadovala, ale pro nezáměr, lajdáctví a pohodlnost prováděcích podniků, a pouze důsledná opatření ochranářů spolu s trvalým dohledem mohou podobným přehmatům zabránit a také dnes již většinou zabráňují.

Pražské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v uplynulém roce plnilo závažné úkoly propagace a popularizace zásad památkové péče a ochrany přírody. Šlo o to, aby byla uskutečněna slova úvodních odstavců zákona o kulturních památkách a státní ochrany přírody, která vycházejí z předpokladu, že ochrana a péče o kulturní dědictví, ochrana životního prostředí a zeleně je věcí každého občana socialistického státu. Závažnost tohoto úkolu dokládají otřesná fakta, která ukazují, že správný vztah k národnímu kulturnímu dědictví se ještě zcela nevžil u některých lidí naší společnosti, i když jde o případy ve svém průměru výjimečné. Bylo by možno uvést řadu vědomého poškozování tak výrazných památkových hodnot jako jsou sousoší Karlova mostu, kde je třeba napravovat škody způsobené některými jedinci ulámaním drobnějších částí sousoší. Nejotřesnějším faktem byla devastace z konce roku 1966, při níž bylo výsledkem záměrné činnosti celé skupiny vandalů vyvrácení a zničení 53 náhrobků Malostranského hřbitova. Tento hřbitov je významnou kulturní památkou na dobu našeho národního obrození. Pražské středisko ve spolupráci s ONV, Čs. rozhlasem a Čs. televizí a za podpory tisku vytvářelo předpoklady, aby viníci byli spravedlivě potrestáni.

Proti těmto jevům spolu s dalšími opatřeními bojovalo Pražské středisko celou škálou své propagační činnosti. Byly uspořádány 2 cykly Lidové university památkové péče a státní ochrany přírody. Pracovníci Střediska pořádali četné přednášky a besedy mezi pražskými občany a propagovali zásady památkové péče a ochrany přírody zejména mezi mládeží. Byl prohlouben kontakt s denním tiskem a rozhlasem a za velikého zájmu novinářů byla uspořádána zdařilá tisková konference. Odborní pracovníci Střediska školili vedoucí opravářských čet mimopražských podniků, které pomáhaly Praze opravovat fasády. Ochránáři Pražského střediska spolupracovali například s městským výborem ČSM při řešení ochránářské části přírodovědné soutěže mládeže, s přírodovědeckou fakultou university Karlovy v přípravách výstavby botanické zahrady v Tróji, s ČSAV a Krajským střediskem Středočeského kraje při průzkumech drobné zvířeny

Barrandienu. Pro mládež byl zpracován průvodce po Prokopském údolí, s Čs. televizí natočen krátký film o pražské přírodě.

Pražské středisko vydalo v nakladatelství Orbis druhou knihu sborníku Staletá Praha. V průběhu roku se připravovala další soutěž „Poznej a chraň památky Prahy“, která byla v r. 1965 tak úspěšná. Ve vydavatelské činnosti se vytvářely předpoklady k vydání státního seznamu nemovitých kulturních památek ve formě, která by plnila popularizační úkoly a současně nekolidovala s připravovaným soupisem uměleckých památek Prahy, který připravuje Ústav teorie a dějin umění ČSAV.

Pro aktivisty a úřední orgány města a novináře vydalo Pražské středisko informativní bulletin.

Neocenitelnou pomoc poskytovali Pražskému středisku v jeho rozsáhlé činnosti dobrovolní pracovníci. Byl to opět iniciativní a poradní sbor ředitele Pražského střediska — *památková rada*, která se od svého ustavení sešla již na svém XXIV. zasedání, aby projednala a posoudila závažné otázky památkové péče v Praze, regenerace historických objektů, otázky urbanistické ve vztahu k historickému jádru města, otázky Nového Města pražského, problémy kvality stavebních materiálů a další závažné body. Doporučení památkové rady, která si svou působností získala vysokou autoritu, přijímali pracovníci Pražského střediska jako poučná a cenná stanoviska k vydávaným podkladům pro nadřízené orgány hlavního města i k pokynům správcům a uživatelům památkových objektů.

V posledním čtvrtletí roku byla při památkové radě ustavena restaurátorská komise. Úkolem této komise je především, aby se vyjadřovala k plánům restaurátorských prací v hlavním městě Praze, sledovala a posuzovala průběh závažných restaurátorských prací děl malířských, sochařských a umělecko-řemeslných, obnovu význačných architektonických děl atd.

Předsedou komise je ředitel Pražského střediska a jeho zástupcem vedoucí oddělení památkové péče. Členy restaurátorské komise jsou významní odborníci: akad. mal. a restaurátor V. Berger, doc. dr. O. J. Blažíček DrSc, dr. J. Brožová CsC, dr. J. Homolka CsC, akad. soch. D. Kotek, dr. V. Kotrba CsC, dr. J. Krása CsC, dr. K. Krofta, B. Klovská, inž. L. Losos, dr. V. Nejedlá, prof. dr. J. Pešina DrSc, dr. P. Preiss CsC, doc. L. Pícha, dr. O. Pechová, prof. B. Slánský, prom. hist. I. Šperling, akad. soch. V. Turský a prom. hist. J. Vodičková.

Komise má podle vydaného statutu právo přizvat další spolupracovníky a vytvářet pracovní skupiny pro jednotlivé významné úkoly. Bude zasedat nejméně čtyřikrát v roce a ve zvláště závažných případech bude svolána s celým plénem památkové rady.